

Társadalmi szervezetek, alapítványok életéből

„Gondolkozz globálisan, cselekedj lokálisan”

Ma már senki nem vitatja, hogy mindannyian részesei vagyunk egy szűkebb helyi, és egy tágabb – globális közösségnek, és ez a tény kötelezettségekkel jár, feladatokat ró reánk. Ha a fentieket nem csak természetvédelemként értelmezzük a környezetvédelem fogalomkörében, akkor talán az áthallás a gyermekvédelem felé nem tűnik erőltetettnek. Azok a gyerekek, akik veszélyeztettként, vagy családon kívül, helyettesítő családokban nevelkednek, fokozottan érvényesek lehetnek, érzékenyíthetők a széles értelemben vett környezeti nevelés iránt. A természet szeretete, gondozása komoly pedagógiai lehetőség hogy segítsük megérteni a gyengébb, a gondozásra, óvásra szoruló gyermekkel, hogy nincs egyedül és van segítség. Ugyanakkor jó esély, hogy tudatos életre, az emberi környezetvédelemre tanítjuk, neveljük a ránk bízott gyermekeket.

Magyarországon mindig is nagy hagyományai voltak a természetvédelemnek. Bizonyítják ezt nemzeti parkjaink, az iskolarendszerben minden időben jelen lévő komoly biológiai oktatás, a nyári, természetvédelmi táborok tradíciója. A környezetvédelem térhódításáról azonban valójában csak néhány éve beszélhetünk, különösen az oktatásnevelés szintjén. Az iskolákban folyó természetvédelmi – fásítás, madárvédelem stb. – foglalkozásokat alig néhány éve bővítik ki olyan tevékenységek, amelyek az épített környezet védelmét is célozzák, az iskolák belső életmódját vizsgálják a környezetbarát, mint minőségi jelző prizmáján keresztül (gondolunk itt a hulladékpapír szelektív gyűjtésére, az újrahasznosított papírból készült füzetek, írólapok használatára, a műanyagflakonos és dobozos üdítők mellőzésére stb.).

Még nem is olyan régen arról vitatkoztak a tantervkészítők, pedagógusok, hogy a környezeti nevelésnek egyetlen, külön álló tananyag tárgyát kell képeznie, vagy pedig szervesen be kell épülnie a tantervbe, minél több tantárgyba... Mára már eldöntöttnek látszik, hogy a környezeti nevelés nem külön tantárgyként vonul be az iskolákba, hanem interdiszciplinaritását hangsúlyozva: több tantárgyba beépül.

Három-négy évvel ezelőtt gombamód szaporodni kezdtek Magyarországon az olyan egyesületek, alapítványok, amelyek e „szemléletbeli váltást” gyorsították. Nem elhanyagolható tényező, hogy ezidőben az információáramlást addig ismeretlen pezsdülés jellemezte, ami természetesen nem csak a környezeti nevelésről volt elmondható. Könyvek és szakfolyóiratok „árasztották” el a tanulni vágyókat, olyan rangos és nagy múltú szervezetek, mint a nemzetközi WWF, a brit Field Studies Council, a holland Milieukonsteuropa, az osztrák ARGE Umwelterziehung, az amerikai Vermont-i Institute of Sustainable Community stb siettek segítségünkre és adták át tapasztalataikat.

Szeretnénk e lap olvasóinak bemutatni néhány ilyen szellemi műhelyt, felvillantani a környezeti nevelésnek néhány újszerű, alternatív lehetőségét, ötleteket adni, hogyan kapcsolódhat be a környezeti nevelés magyarországi vagy akár nemzetközi vérkeringésébe az a pedagógus, nevelő vagy szülő, aki eddig nem találta meg ennek a módját. Néhány könyv kapcsán szeretnénk a környezeti nevelés új tartalmi és formai készlettárára irányítani a figyelmet. S mert „minden szentnek maga felé hajlik a keze”, hadd kezdjem e „műhelyek” sorát a Független ökológiai Központtal, amelynek immár négy esztendeje munkatársa vagyok.

A Független Ökológiai Központ (1035 Bp. Miklós tér 1. T: 1680-229) alakulásakor, 1989 őszén még az információáramlás nehézkességével küszködött a pedagógustársadalom; többnyire magányosan kísérleteztek iskolák, pedagógusok, de igazi információcsere, kapcsolat nem létezett közöttük. Ezt felismervén, a FÖK kísérleti jellegű, úgynevezett „rendhagyó tanártovábbképzést” szervezett havi rendszerességgel, lényegében fórumot, találkozási lehetőséget teremtett az ökológiai szemléletű oktatás tartalmi és formai lehetőségeivel kísérletező tanároknak.

Hamarosan levonhattuk az alapvető következtetést: a környezeti nevelés feladata kezdeményezni a szemléletváltást, amelynek kimunkálását már az óvodában kell kezdeni (azáltal, hogy fokozottabban építünk az érzelmekre és érzéki tapasztalásokra).

Az embernek a természethez és a tágabb értelemben vett környezetéhez való viszonyulásának kell alapvetően megváltoznia, és ennek kialakítását tanácsos már a gyermekkorban elkezdeni. Ha eddig többnyire természetvédelemről beszéltünk (ezt célozta a biológiatanár osztályon belüli és kívüli tevékenysége, a tanítási órák mellett a szakkörök, a nyári táborok) – utóbb nyilvánvalóvá vált, hogy e védelmét ki kell terjesztenünk mindarra, ami az ember környezetét alkotja, és a nevelés szintjén meg kell találnunk a környezetvédelem és természetvédelem helyes egyensúlyát. A többnyire figyelmen kívül maradt, de legalábbis az érdeklődés perifériájára szorult épített környezetben felmerülő problémák tudatosítására, a szociális, pszichológiai értelemben vett, szintén környezetinek nevezhető kérdések megvitatására alkalmat kell találnunk tanórán belül és kívül egyaránt. Környezetbarát magatartást csak a téma környezetbarát megközelítésével lehet elérni. Ez pedig a tanár, nevelő, gyerek viszonyának újragondolását is feltételezi. Nyugat-Európából meghívott előadóink rádöbbenettek, hogy a környezeti nevelésnek szükségszerűen élményközpontúnak kell lennie, mert tapasztalataik szerint a katasztrófa-pedagógia nem vezethet környezetbarát magatartáshoz. A „nihil in intellectu quod non prius in sensu” elve a környezeti nevelésben, különösképpen az óvodásoknál és a kisiskolásoknál föltétlenül érvényesül. Ugyanakkor nagy fontossággal bír, hogy a gyerekek készíttetését érezzék arra, hogy megfogalmazás és kinyilvánítsák érzelmeiket. Itt mutatkozik meg a környezeti nevelés közösségfejlesztő szerepe (hiszen ahol vélemények hangoznak el, ott konszenzus vagy vita alakulhat ki) – és ez erősíti egy csoport közösséggé érését. És máris eljutottunk a környezeti nevelés egy másik „hozadékához”: nagy szerepet vállalhat a konfliktuskezelés elsajátításában. Ugyanakkor személyes részvételt feltételez: ha a gyerek kimegy megvizsgálni a tényeket a gépkocsi-üzembe, meginterjúvolja a forgalmi dugóba került autóvezetőket, kérdőíveket készít és kiértékeli azokat - mindjárt másként fog viszonyulni a levegőszennyezés kérdésköréhez, talán még a fizikai vagy kémiai, ehhez kapcsolódó feladatokat is szívesebben megoldja... De mindenképpen tudatosul, saját tapasztalat alapján, hogy az egyéni magatartáson is múlik az egész társadalom életének minősége.

Vita tárgyát képezi: Kapcsolódjon-e vizsga a környezeti neveléshez? Nos, ebben a tantárgyközi felépítésében nem nagyon lehet vizsgatételt elképzelni... De finnországi barátaink szerint az így feldolgozott környezeti témák hatását akár művészi alkotásokban is fel lehet mérni: miért ne rajzolhatná-festhetné, önthetné dalba-szövegbe a tanuló a témához kapcsolódó élményét?

A FÖK „rendhagyó továbbképzője” nem jogosított fizetésemelésre, titulusok megszerzésére; mégis örömmel és egyre nagyobb számban jártak el a pedagógusok az

előadásokra. Hisszük, hogy nem hiába. Hiszen ma már a magyarországi iskolák kétharmada vallja, hogy valamilyen módon felvállalja a környezeti nevelést.

A FÖK tevékenységét segíti, mondhatni alátámasztja a négy év alatt különböző adományokból összegyűlt környezeti nevelési könyvgyűjtemény. A FÖK „Zöld Könyvtár” programja révén a Selyemgombolyítóban (Bp., III., Miklós tér 1. 1035) mindenki számára hozzáférhetőek a sok ötletet kínáló kiadványok.

Munkánk szerves folytatásaként 1992-ben felkértek bennünket az Európa Tanács lisszaboni Észak-dél központja által előállított „Egyetlen Földünk van” című globális környezeti nevelési oktatócsomag magyar nyelvű kiadására. A kötet jelszava a „teremtsünk kapcsolatot” lehetne, felhívás egy globális, átfogóbb szemléletmód kialakítására.

A kiadvány szemléletesen bizonyítja, hogy egyetlen feladatlapba több tantárgy vonható be, távoli kontinensek gazdasági, környezetvédelmi problémái kapcsolhatók össze, mihelyt az éhezés, a vízhiány, a betegségek szempontjából vizsgáljuk a jelenségeket és azok összefüggéseit.

E segédanyag bárkit rádöbbenhet, aki eddig kételkedett volna: az erőszak is környezeti probléma; az írott és elektronikus médiákban egyre nagyobb teret hódító reklámok özönére is ma már inkább jellemző a szellemi szennyezés, mintsem az információközvetítés... Az emberi jogok szintén környezeti kérdésként jelennek meg manapság. Na és meg tudja mondani egy európai, hogy egy dél-afrikai vagy egy indiai ember számára mit jelent ez a szó: környezet? E könyv rávilágít arra, hogy bizonyos régiókban a legsúlyosabb környezeti gond maga a szegénység.

Használható ez az oktatócsomag iskolában, tanórán (legyen az történelem vagy irodalom, idegen nyelv vagy biológia, földrajz) vagy akár iskolán kívüli tevékenységben, nevelőotthonban, de akár családban is, ötlet-tárként.

Az útmutatóból és feladatgyűjteményből álló, ízlésesen, ám szerényen, környezetbarát, újrahasznosított papírra készült kötetet ingyen kapta meg az ország össze általános iskolája. A szélesebb körű érdeklődés azonban a könyv utánnyomásra készített, így az megrendelhető önköltségi áron a FÖK címen, utánvétellel. Ára: 110 Ft. 50 példánynál nagyobb megrendelés esetében árengedmény illeti a vásárlót, terjesztőt.

Szávai Ilona